

ผลการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียน
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนพัฒนานิคม อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี

Results of using the Guidance Activities Package for Development of Democratic
Behavior in a School for 3rd Level of Secondary Education Students, Phatthana Nikhom
School, Phatthana Nikhom District, Lop Buri Province

Received: February 20, 2020 Revised: March 13, 2020 Accepted: March 30, 2020

รับเข้า : 20 ก.พ 63 แก้ไข : 13 มี.ค. 63 ตอกรับ : 30 มี.ค. 63

*ประพวน สุ่มเมือง¹

*Praphuan Summueang¹

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนระหว่างนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการฝึก และไม่ได้รับการฝึกด้วยชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียน และเพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่มีความพร้อมทางจิตต่างกัน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้คือ นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2561 จำนวน 4 ห้องเรียน จำนวน 60 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และการสุ่ม (Random Assignment) จำนวน 2 กลุ่ม กลุ่มละ 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบวัดพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียน แบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรม แบบวัดลักษณะมุ่งอนาคต-ควบคุมตน แบบวัดความเชื่ออำนาจในตน ชุดกิจกรรมแนะแนว และชุดกิจกรรมแนะแนวอื่นๆ ที่ไม่ใช่ชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าทีแบบ (Independence) การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสองทาง (Two Way ANOVA)

ผลการวิจัย พบว่า

1. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการฝึกด้วยชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียน มีพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนสูงกว่า นักเรียนที่ไม่ได้รับการฝึกด้วยชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
2. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่มีความพร้อมทางจิตต่างกันมีพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนไม่แตกต่างกัน

คำสำคัญ: ชุดกิจกรรมแนะแนว, พฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียน, นักเรียนวัยรุ่นตอนต้น, จิตลักษณะ

¹หัวหน้างานส่งเสริมวิชาการ โรงเรียนพัฒนานิคม อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี

¹Head of academic section, Phatthana Nikhom School, Phatthana Nikhom District, Lop Buri Province

*Corresponding author E-mail: praphuan2506@gmail.com

Abstract

This research aims to compare the democratic behavior in a school between 3rd level of secondary education students received the training with the guidance activities package for development of democratic behavior in a school and not received such training, and to compare the democratic behavior in a school among 3rd level of secondary education students with different mental readiness. The sample group includes 60 students from 4 classes under 3rd level of secondary education in academic year 2018. This sample group is chosen by using a purposive sampling technique and random assignment to form 2 groups of students, 30 students each. Research instruments comprise of a test of democratic behavior in a school, ethical reasoning test, test of future orientation with self-control, test of internal locus of control, guidance activities package for development of democratic behaviors in a school, and other guidance activities package. Data is analyzed by using percentage, average, standard deviation, independent t-test and two-way ANOVA.

Results are as follows.

1. 3rd level of secondary education students who receive the training with the guidance activities package for development of democratic behaviors in a school express the democratic behavior more than students who do not receive the training with the guidance activities package for development of democratic behaviors in a school at the statistically significant level of .05.

2. 3rd level of secondary education students with different mental readiness have no different democratic behavior in a school.

Keywords: guidance activities package, democratic behavior in a school, early adolescence, mental characteristics

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้เน้นถึง ความสำคัญของการพัฒนาคน สอดคล้องกับแผนพัฒนาประเทศโดยได้กำหนดไว้ ในมาตรา 6 การจัดการศึกษา ต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทย ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญาความรู้ คุณธรรมจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้มีอย่างมีความสุข และมาตรา 7 ในกระบวนการเรียนรู้ สถานศึกษาต้องมุ่งปลูกฝัง จิตสำนึก ที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษา และส่งเสริมสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ การเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ (ราชกิจจานุเบกษา, 2542) ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พุทธศักราช 2561 – 2580) ในการจัดการศึกษา เพื่อมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุขอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข บรรลุวิสัยทัศน์ประเทศ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” อันเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ มีความรู้สมรรถนะและทักษะที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ รู้เท่าทัน และปรับตัวให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข มีอาชีพที่มั่นคงและเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไทย (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2561) จะเห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พุทธศักราช 2560-2564 ให้ความสำคัญในการพัฒนากำลังคนคุณภาพของคนเป็นปัจจัยหลัก การปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขเป็นรูปแบบการปกครองที่เน้นให้ความสำคัญแก่ทุกคนโดยเท่าเทียมกัน และเป็นการปกครองที่เสริมสร้างคนให้เป็นผู้มีวินัยในตนเอง ในปัจจุบันกล่าวได้ว่าระบอบประชาธิปไตยเป็นระบอบที่มีข้อเสียน้อยที่สุดและเป็นการปกครองที่จะทำให้เกิดสมดุลภาพระหว่างการให้ความสำคัญต่อปัจเจกบุคคลกับผลประโยชน์ของส่วนรวมได้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559)

ความเป็นประชาธิปไตย เป็นองค์ประกอบแรกของการเกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ เพราะสามารถเชื่อมโยงโดยตรงกับการรวมกลุ่มของสังคมแห่งการเรียนรู้ เป็นเหตุให้สถานศึกษาพยายามอบรม เรื่องหลักประชาธิปไตยในสถานศึกษาเหล่านั้น โดยที่สังคมที่เป็นประชาธิปไตยและมุ่งส่งเสริมการเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า “ประชาธิปไตยเป็นทั้งเหตุและผลของการเรียนรู้” (สถาบันพระปกเกล้า, 2550) ในการพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียน ครูแนะแนวเป็นผู้มีบทบาทสำคัญโดยการอบรม ฝึกฝน เสนอแนะแนวทางต่าง ๆ และสร้างสถานการณ์จำลอง หรือพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยให้แก่นักเรียน โดยสร้างบรรยากาศแบบประชาธิปไตยในห้องเรียน และจัดกิจกรรมแนะแนวเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมประชาธิปไตยให้นักเรียนมีพฤติกรรม ประชาธิปไตยได้ ดังที่ Lickona (1991) เห็นว่า การจัดห้องเรียนให้มีบรรยากาศแบบประชาธิปไตย โดยการประชุมอภิปรายแลกเปลี่ยน และร่วมกันเสนอแนะวิธีจัดกิจกรรมการเรียนที่เหมาะสม นอกจากเป็นผลดีต่อการเรียนแล้ว ยังเป็นแนวทางการพัฒนาจริยธรรมด้วย ดวงเดือน พันธมนาวิน (2539) ก็ได้กล่าวไว้ว่า “ความเป็นประชาธิปไตย ในบ้านและโรงเรียน มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมจริยธรรมแก่นักเรียนมาก และเมื่อนักเรียนมีจริยธรรมในขั้นสูง ก็จะกลายเป็นคนที่มีลักษณะความเป็นประชาธิปไตยสูงด้วย นั่นก็คือ รู้จักสิทธิหน้าที่ของตนเองและของผู้อื่น เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวหรือพวกพ้อง” การสร้างบรรยากาศประชาธิปไตยในโรงเรียนจึงเป็นสิ่งจำเป็น ซึ่งควรปลูกฝังคุณลักษณะประชาธิปไตยในโรงเรียนให้นักเรียน ส่วนแนวทางการพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนนั้นสามารถพัฒนาได้ โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ในห้องเรียนและนอกห้องเรียนเน้นให้นักเรียนมีส่วนร่วม โดยการให้แสดงความคิดเห็น อภิปราย ลงมติ กลุ่มย่อย และกลุ่มใหญ่โดยเคารพเสียงข้างมาก มีการแบ่งหน้าที่อย่างชัดเจน (ฉัตรดา เวชญาลักษณ์, 2561) เห็นความสำคัญของบุคคลในชาติให้มีวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย เพื่อสร้างให้นักเรียนเป็นคน คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น ให้นักเรียนมีอิสระในการคิด

พร้อมที่จะยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างมีเหตุผล กระตุ้น ยั่วยุให้นักเรียนลงมือปฏิบัติกิจกรรม ให้เสรีภาพในการเลือกตามความถนัด และความพึงพอใจ (พริวิตน์ บุญชิต, 2546) การเรียนรู้ด้วยการฝึกฝน การฝึกสวมบทบาท อบรม ชัดเกล้า และส่งเสริมลักษณะความเป็นนักเรียนประชาธิปไตย ซึ่งครูทุกคนสามารถจัดกิจกรรม สอดแทรกกระบวนการเรียนรู้ในชั้นเรียน และการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรของโรงเรียนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และกลุ่มกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ดังนั้นการพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนควรพัฒนาในช่วงวัยรุ่นตอนต้นและพัฒนาได้ตั้งแต่ระดับตนเอง ครอบครัว ในโรงเรียน และสังคม (พริวิตน์ บุญชิต, 2547)

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่าพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียน เป็นพฤติกรรมที่มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของบุคคล ต้องปลูกฝังพฤติกรรมประชาธิปไตย และฝึกฝนอย่างต่อเนื่องจนเป็นนิสัย โดยเฉพาะนักเรียนวัยรุ่นตอนต้น ซึ่งอยู่ในช่วงวัยที่ควรได้รับการพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตย เพื่อเป็นการปลูกฝังส่งเสริม พัฒนา ค่านิยมพื้นฐานประชาธิปไตยที่ถูกทิศทางอย่างพอเพียงและการฝึกปฏิบัติตนให้กล้าแสดงออก ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตนเองไม่เอาर्डเอาเปรียบผู้อื่นก็จะไม่เกิดความขัดแย้งในสังคมเกิดความ มั่นใจในตนเองเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น ปฏิบัติตนตามกฎระเบียบ กติกาของโรงเรียน เคารพกฎหมาย เคารพในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น และรักษาสีทธิการมาก่อน-มาหลัง กล้ายืนยันในสิ่งที่ถูกต้อง ยอมรับฟังความคิดเห็นในสิ่งที่มีเหตุผล และรักษาความยุติธรรม เสมอภาคให้เกียรติผู้อื่นและเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกันถ้าทุกคนปฏิบัติได้ดังนี้จะส่งผลให้สังคมมีแต่ความสงบสุข (วัลยภรณ์ แดงเกิด, 2555) เพื่อช่วยให้เกิดการพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยในตัวนักเรียนและจะเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ติดตัว เพื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต เป็นสมาชิกที่ดีของโรงเรียนและสังคม เป็นพลเมืองดีของชาติ เป็นคนมีปัญญา และสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ดังนั้นผู้วิจัย จึงสนใจที่จะศึกษาผลการใช้ ชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตย ในโรงเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เพื่อให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ และคาดว่าจะได้รับการประโยชน์จากการฝึก สามารถนำไปใช้ในชีวิตรประจำวัน อีกทั้งเป็นแบบอย่างที่ดีของพฤติกรรมที่เหมาะสมต่อการ ดำรงชีวิตทั้งในปัจจุบัน และอนาคต พร้อมทั้งศึกษาตัวแปรที่เป็นปัจจัยเชิงเหตุผลทางจิตลักษณะเดิม 3 ประการเพิ่มเติมด้วย คือ เหตุผลทางจริยธรรม ลักษณะมุ่งอนาคต-ควบคุมตน และความเชื่ออำนาจในตน และตัวแปรลักษณะทางชีวิสังคม ได้แก่ เพศ ผลการเรียนเฉลี่ย และอาชีพของผู้ปกครอง เพื่อที่จะได้ทราบตัวแปรทำนายที่ส่งผลต่อการพัฒนาพฤติกรรม ประชาธิปไตยในโรงเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งจะเป็นแนวทางให้ครูแนะแนว นักแนะแนว และผู้ที่เกี่ยวข้องนำไปใช้ฝึกและพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนให้แก่ นักเรียนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมประชาธิปไตยใน โรงเรียนระหว่างนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการฝึก และไม่ได้รับการฝึกด้วยชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียน

2. เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่มีความพร้อมทางจิตต่างกัน

สมมติฐานทางการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยตั้งสมมติฐานทางการวิจัยไว้ดังนี้

สมมติฐานข้อที่ 1 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการฝึกด้วยชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนมีพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับการฝึกด้วยชุดกิจกรรมแนะแนว

สมมติฐานข้อที่ 2 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่มีความพร้อมทางจิตสูง ที่ได้รับการฝึกด้วยชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียน มีพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนสูงกว่านักเรียนที่มีความพร้อมทางจิตต่ำ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561 จำนวน 4 ห้องเรียน จำนวน 189 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ

ขั้นที่ 1 เลือกเจาะจงนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561 จำนวน 60 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

ขั้นที่ 2 สุ่มนักเรียนแต่ละคน เข้ากลุ่มวิจัย 2 กลุ่ม (Random Assignment) ได้กลุ่มละ 30 คน จากนั้นจับสลากให้เป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

2. ขอบเขตการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย คือ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง รูปแบบ The Randomized Control - Group Posttest - Only Design (ปรีชา เนาว์เย็นผล, 2545)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 แบบวัดจิตลักษณะเดิม เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 6 ระดับ มีข้อความทั้งทางบวกและทางลบ จำนวนรวม 20 ข้อ โดยกำหนดให้จริงที่สุด เท่ากับ 1 คะแนน จริงเท่ากับ 2 คะแนน ค่อนข้างจริงเท่ากับ 3 คะแนน ค่อนข้างไม่จริงเท่ากับ 4 คะแนน ไม่จริง เท่ากับ 5 คะแนน ไม่จริงเลย เท่ากับ 6 คะแนน จำนวน 20 ข้อ โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ตรวจสอบพิจารณาและปรากฏค่าความเที่ยงทั้งฉบับหลังการทดลองใช้ (Try out) ดังนี้

1) แบบวัดพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียน ได้ค่า IOC เท่ากับ 0.75 ค่า (r) ตั้งแต่ 0.30 ถึง 0.71

2) แบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรม ได้ค่า IOC เท่ากับ 0.75 ค่า (r) ตั้งแต่ 0.30 ถึง 0.66

3) แบบวัดลักษณะมุ่งอนาคต-ควบคุมตน ได้ค่า IOC เท่ากับ 0.75 ค่า (r) ตั้งแต่ 0.30 ถึง 0.68

4) แบบวัดความเชื่ออำนาจในตนได้ค่า IOC เท่ากับ 0.75 ค่า (r) ตั้งแต่ 0.30 ถึง 0.67

3.2 แบบสอบถามลักษณะภูมิหลังประกอบไปด้วยข้อคำถามเกี่ยวกับ ข้อมูลเกี่ยวกับเพศ ผลการเรียนเฉลี่ย และอาชีพของผู้ปกครอง โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ตรวจสอบพิจารณา

3.3 ชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อฝึกประชาธิปไตยในโรงเรียน และกิจกรรมแนะแนวอื่นๆ ที่ไม่ใช่ชุดกิจกรรมแนะแนวประกอบไปด้วย

1) ชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียน (กลุ่มทดลอง) ประกอบด้วยกิจกรรมแนะแนว 12 กิจกรรม ประกอบด้วย รู้จักใจคน แบ่งใจสองใจ รวมใจของเรา หน้าที่เยาวชน มุมมองของเธอ มุมมองของฉัน อดทนรอได้ สิทธิส่วนตนและสิทธิส่วนรวม ประสานพลังร่วมมือ ร่วมด้วยช่วยกัน และมูลเหตุของปัญหา

2) ชุดกิจกรรมแนะแนวอื่นๆ (กลุ่มควบคุม) ที่ไม่ใช่ชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียน ซึ่งเป็นกิจกรรมแนะแนวอื่นๆ เกี่ยวกับด้านการศึกษา ด้านอาชีพ ส่วนตัวและสังคม เน้นทักษะการดำเนินชีวิต จำนวน 12 กิจกรรม ประกอบด้วย เรื่องจิตเรื่องใจ ใจเธอเป็นอย่างไรประสานจิตใจ ค้นหาตนเอง เปิดใจฟังผู้อื่น เพื่อนสะกิดเพื่อน เป้าหมายอนาคต มุ่งมั่นเรียนต่อ ฝึกจิตให้มั่นคง ป้องกันตนเอง อยู่อย่างพอประมาณ และจุดหมายของชีวิต

โดยทั้ง 2 ชุดกิจกรรมแนะแนว ประกอบไปด้วย 1) คู่มือผู้สอน 2) คำชี้แจงการใช้ชุดกิจกรรม 3) แผนการจัดกิจกรรม ประกอบด้วย ขั้นนำ ขั้นดำเนินกิจกรรม และขั้นสรุปกิจกรรม ซึ่งมีใบงาน ใบกิจกรรม ใบความรู้ และแบบประเมินพฤติกรรม

4. วิธีการรวบรวมข้อมูล

4.1 ก่อนการทดลอง ให้นักเรียนทั้ง 2 กลุ่ม ตอบแบบวัดจิตลักษณะเดิม และแบบสอบถามลักษณะภูมิหลังทางชีวสังคม

4.2 ดำเนินการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อ พัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนกับกลุ่มทดลอง เป็นเวลา 12 ชั่วโมง ใช้เวลา 12 วัน ส่วนกลุ่ม ควบคุมใช้กิจกรรมแนะแนวอื่นๆ ซึ่งต่างจากกลุ่มทดลอง โดยฝึกในวัน และเวลาเดียวกัน ใช้สถานที่ฝึกซึ่งมีสภาพแวดล้อมใกล้เคียงกันทั้ง 2 กลุ่ม

4.3 หลังการทดลองแล้ว 1 สัปดาห์ ให้กลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่ม ทำแบบวัดพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 วิเคราะห์ลักษณะของกลุ่มตัวอย่างเพื่อ พรรณนาข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง หรือตัวแปรต่างๆ ใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ร้อยละ (%) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

5.2 วิเคราะห์ตามสมมติฐานการวิจัยเพื่อทดสอบ ความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของสองกลุ่มขึ้นไปในการตรวจสอบความเท่าเทียมกันของกลุ่มตัวอย่าง และการวิเคราะห์ตามสมมติฐานที่ 1 ใช้สถิติทดสอบค่า

ที่แบบเป็นอิสระ (t-test Independence) การวิเคราะห์ตาม สมมติฐานที่ 2 ใช้สถิติการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสองทาง (Two Way ANOVA)

ผลการวิจัย

1. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการฝึกด้วยชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียน มีพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนสูงกว่า นักเรียนที่ไม่ได้รับการฝึกด้วยชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
2. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่มีความพร้อมทางจิต ต่างกันมีพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนไม่แตกต่างกัน

การอภิปรายผล

จากสมมติฐานข้อที่ 1 นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการฝึกด้วยชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนมีพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับการฝึกด้วยชุดกิจกรรมแนะแนว ผลการวิจัย พบว่าเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย คือ นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการฝึกด้วยชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียน มีพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับการฝึกด้วยชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนอย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติที่ระดับ .05 ที่ผลเป็นเช่นนั้นอาจจะเป็นเพราะว่าชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนที่ผู้วิจัยออกแบบนั้น ผู้วิจัยได้ศึกษา เทคนิค วิธีการสอนและการกระตุ้นความสนใจโดยได้รับคำแนะนำจากครูผู้สอนซึ่งเชี่ยวชาญด้านจิตวิทยาพัฒนาเด็ก และผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการสอนโดยคำนึงถึง ความสนใจ สิ่งยั่วยุให้คิด และหลักการการเรียนรู้แบบเล่น โดยกิจกรรมที่ออกแบบมานั้นในทุก ๆ กิจกรรมเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญจึงทำให้ชุดกิจกรรมแนะแนว มีประสิทธิผลดีโดยคำนึงถึงธรรมชาติของนักเรียนตามระดับช่วงวัยและอายุ และนำหลักการจัดการเรียนรู้มาปรับใช้ในแต่ละกิจกรรมโดยเน้นกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ซึ่งผู้วิจัยนำกรอบแนวคิดของทิสนา แคมมณี (2550) มาเป็นพื้นฐานในการสร้างชุดกิจกรรมแนะแนว โดยจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในลักษณะที่ให้ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเอง (construction of knowledge) ซึ่งนอกจากผู้เรียนจะต้องเรียนด้วยตนเองและฟังตนเองแล้ว ยังต้องฟังการปฏิสัมพันธ์ (interaction) กับเพื่อน บุคคลอื่นๆ และสิ่งแวดล้อมรอบตัวด้วย รวมทั้งต้องอาศัยทักษะกระบวนการ (process skills) ต่างๆ จำนวนมากเป็นเครื่องมือในการสร้างความรู้ตามผลเช่นนี้กล่าวได้ว่า การพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนนั้น สามารถพัฒนาได้โดยวิธีฝึกด้วยชุดกิจกรรมแนะแนวช่วยทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนสูงขึ้น จึงนับว่าเป็นชุดกิจกรรมแนะแนวหนึ่งี่สร้างขึ้น และใช้ได้ผลดี ซึ่งก่อนหน้าก็ได้มีการฝึกเพื่อพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนหรือในลักษณะใกล้เคียง พบว่าได้ผลดีเช่นกัน ดังเช่นผลการศึกษาวิจัยของอัมพร แสงวิเชียร (2546) ได้ฝึกพฤติกรรมประชาธิปไตยให้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านกุดบากราษฎร์บำรุง อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร ปรากฏว่า

นักเรียนที่ได้รับการฝึกพฤติกรรมประชาธิปไตยมีพฤติกรรมประชาธิปไตยสูงขึ้นกว่าก่อนการทดลอง วาสนา รอดเชียง (2540) ได้ฝึกพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนด้านสามัคคีธรรม นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนวัดทรงธรรม จังหวัดสมุทรปราการ พบว่าหลังการฝึกโดยใช้ ชุดการแนะแนวกลุ่ม นักเรียนมีพฤติกรรมประชาธิปไตย สูงขึ้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของนิพนธ์ วรเชษฐ (2553) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนา กิจกรรมเสริมสร้างวิถีประชาธิปไตยของโรงเรียนบ้านหนองขามนาดี อำเภอแก้งสนามนาง สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 ผลการวิจัย พบว่า กิจกรรมที่นำมาใช้ในการพัฒนาวิถี ประชาธิปไตย ช่วยให้นักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมวิถีประชาธิปไตยในโรงเรียนเพิ่มมากขึ้น และ ความรู้ในการเสริมสร้างประชาธิปไตยที่ได้รับจากการจัดกิจกรรมช่วยกระตุ้นให้นักเรียนมีคุณลักษณะด้าน ประชาธิปไตยที่พึงประสงค์ สามารถพัฒนาคุณลักษณะประชาธิปไตยนักเรียนได้เป็นอย่างดีและรัฐชฎาภรณ์ นันทเสน (2558) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดสุนทรียภาพสนทนาเพื่อ ส่งเสริมพฤติกรรมประชาธิปไตยด้านคารวะธรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมประชาธิปไตยด้านคารวะธรรมของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสุกานดา น้อยเมืองเปลือย (2549) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ผลของ การใช้ชุดฝึก จิตลักษณะเพื่อพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเทศบาลวัดสระทอง เขตเทศบาลเมืองจังหวัดร้อยเอ็ด ผลวิจัยพบว่า นักเรียนที่ได้รับการฝึกจิตลักษณะ มีพฤติกรรมประชาธิปไตยสูง กว่าก่อนฝึกจิตลักษณะ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกมีพฤติกรรมประชาธิปไตย ไม่แตกต่างกัน ผลการวิจัย นี้แสดงให้เห็นว่าชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียน ซึ่งเป็นเครื่องมือทางการแนะแนวที่ประกอบด้วยกิจกรรมแนะแนวหลายๆ กิจกรรมที่นำมารวมกันอย่างเป็น ระบบ มีหลักการและทฤษฎีทางจิตวิทยา และแนวคิดหลากหลายมาบูรณาการ เข้าด้วยกัน โดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อฝึกพัฒนาป้องกันหรือแก้ไขปัญหาของผู้รับบริการในเรื่องใดเรื่องหนึ่งตามขอบข่ายของงานแนะแนวด้าน ส่วนตัวและสังคมนั้น หากดำเนินการสร้างอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ สอดคล้องและตรงตามจุดมุ่งหมาย ของสิ่งที่ต้องการพัฒนาหรือต้องการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และสอดคล้องกับวัยของผู้รับบริการแล้ว ชุด กิจกรรมแนะแนวจะเป็นเครื่องมือที่ใช้ได้ผลดีและมีประโยชน์

จากสมมติฐานข้อที่ 2 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่มีความพร้อมทางจิตสูง เพื่อได้รับการฝึกด้วยชุด กิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียน มีพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนสูงกว่า นักเรียนที่มีความพร้อมทางจิตต่ำ ผลการวิจัย พบว่าไม่เป็นไปตามสมมติฐาน คือ นักเรียนที่มีความพร้อมทาง จิตต่างกันมีพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนไม่แตกต่างกัน ผลดังกล่าวจึง ไม่สนับสนุนสมมติฐานข้อที่ 2 ที่ คาดว่านักเรียนที่มีจิตต่างกันน่าจะได้รับประโยชน์ต่างกัน คือ ผู้ที่มีความพร้อมทางจิตสูง ควรจะได้รับประโยชน์ สูงกว่าผู้ที่มีความพร้อมทางจิตต่ำ วิธีการทางสถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐานข้อนี้คือ การวิเคราะห์ค่าความ แปรปรวนแบบสองทาง ซึ่งมีตัวแปรอิสระ 2 ตัว คือ การฝึกกับจิตเดิม ได้แก่ เหตุผลเชิงจริยธรรม ลักษณะที่มุ่ง อนาคต การควบคุมตนเอง และความเชื่ออำนาจในตน นอกจากนั้น นำลักษณะภูมิหลังของนักเรียน คือ เพศ ผลการศึกษา และอาชีพของผู้ปกครอง เข้ามาร่วมวิเคราะห์ด้วย ที่ผลเป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะ ชุดกิจกรรมแนะ

แนวที่ใช้ฝึกเพื่อพัฒนาพฤติกรรม ประชาธิปไตยในโรงเรียนนั้นสร้างขึ้นเพื่อมุ่งเน้นให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมที่ต้องการตามองค์ประกอบของพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนโดยเฉพาะ ฉะนั้น ไม่ว่านักเรียนจะมีความพร้อมทางจิตสูง หรือต่ำจึงไม่ใช่ ตัวแปรที่มีผลต่อการฝึกมากหรือน้อยต่างกันในบางตัวแปร และสมมติฐานข้อนี้ คาดว่านักเรียนที่มีจิต ลักษณะเดิมต่างกัน น่าจะได้รับผลจากการฝึกแตกต่างกัน คือ ผู้ที่มีความพร้อมทางจิตสูง ควรจะได้รับประโยชน์สูงกว่าผู้ที่มีความพร้อมทางจิตต่ำ ผลการวิเคราะห์ในส่วนนี้ ไม่พบนัยสำคัญของความแปรปรวนตามปฏิสัมพันธ์ระหว่างการฝึกกับจิตลักษณะเดิม ในจิตลักษณะบางตัว เช่นเดียวกับผลการศึกษาของอัมพร แสงวิเชียร (2546) ที่ศึกษาเรื่องผลการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวแบบบูรณาการที่มีต่อพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนกุศบากราชบุรีบำรุง อำเภอกุศบาก จังหวัดสกลนคร ซึ่งไม่พบว่านักเรียนที่มีความพร้อมทางจิตต่างกันหรืออยู่ในสถานการณ์โดยรวมต่างกันมีพฤติกรรมประชาธิปไตยต่างกัน เมื่อได้รับการฝึกด้วยชุดกิจกรรมแนะแนว ในส่วนนี้ผลวิจัย ก็ไม่พบปฏิสัมพันธ์และสอดคล้องเช่นเดียวกับผลการศึกษาของจินตนา บัวผืน (2550) ที่ศึกษาผลการฝึกเพื่อพัฒนาความเชื่อในการควบคุมสาเหตุและผลจากการกระทำตนของนักเรียนวัยรุ่นที่มีจิตลักษณะแตกต่างกันด้วยชุดกิจกรรมแนะแนว ซึ่งไม่พบนัยสำคัญของความแปรปรวนระหว่างการฝึกจิตลักษณะ คือ นักเรียนที่มีจิตลักษณะสูงเมื่อได้รับการฝึกด้วยชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาความเชื่อในการควบคุมสาเหตุ และผลจากการกระทำของตนไม่ได้รับประโยชน์สูงกว่านักเรียนที่มีจิตลักษณะต่ำที่ได้รับการฝึกด้วยชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาความเชื่อในการควบคุมสาเหตุ และผลจากการกระทำของตน แสดงว่าความพร้อมทางจิตไม่ได้มีส่วนให้นักเรียนได้รับประโยชน์จากการฝึกต่างกัน ซึ่งอาจเป็นเพราะการฝึกมีความเข้มข้นจนนักเรียนทุกประเภทที่ได้รับการฝึกต่างได้รับประโยชน์หรือลักษณะทางจิตเดิมที่นำมาศึกษาอย่างไม่พบทาบที่เด่นพอที่จะทำให้ให้นักเรียนได้รับผลจากการฝึกที่แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญที่ครูแนะแนวและครูที่ปรึกษา ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับนักเรียน สามารถนำชุดฝึกกิจกรรมแนะแนวไปพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนโดยใช้ฝึกนักเรียนระดับช่วงชั้นเดียวกันจะทำให้ให้นักเรียนได้รับประโยชน์จากการฝึกโดยตรง
2. ผู้ที่จะนำชุดกิจกรรมแนะแนวที่พัฒนาขึ้นจากการวิจัยนี้ไปใช้ควรศึกษาวิธีการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนว และต้องทำการศึกษาพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนก่อน และต้องศึกษาเพื่อทำความเข้าใจทฤษฎีที่เป็นหลักการพื้นฐานของการออกแบบการจัดกิจกรรม เพื่อความเข้าใจที่ตรงกันระหว่างผู้ใช้ชุดฝึกกิจกรรม แนะแนว และนักเรียนเพื่อการนำไปใช้ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาผลการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนกับนักเรียนช่วงวัยอื่น ๆ โดยการปรับกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัย

2. ควรมีการศึกษาปัจจัยเชิงเหตุผลที่อื่น ๆ ที่อาจมีผลต่อการฝึกเพื่อพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียน แล้วนำมาปัจจัยสำคัญที่พบมาจัดทำชุดกิจกรรม แนะนำเพื่อพัฒนานักเรียนต่อไป

3. ควรทำการศึกษารูปแบบการฝึกเพื่อเพิ่มพฤติกรรมที่พึงประสงค์หรือลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เช่น พฤติกรรมเกี่ยวข้องกับยาเสพติด การรักษาสุขภาพ การฉลาดเลือกบริโภค การรักษาทรัพยากรธรรมชาติ และการปกป้องรักษาแผ่นดินไทย เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- จินตนา บัวเขียน. (2550). ผลการฝึกเพื่อพัฒนาความเชื่อในการควบคุมสาเหตุและผลจากการกระทำของตนเองของนักเรียนวัยรุ่นที่มีจิตลักษณะแตกต่างกันด้วยชุดกิจกรรมแนะนำ. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต แขนงวิชาการแนะแนว สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ณิรดา เวชญาลักษณ์. (2561). หลักการบริหารจัดการชั้นเรียน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดวงเดือน พันธมนาวิน. (2539). ทฤษฎีต้นไม้อัจฉริยะธรรม: การวิจัยตำราชั้นสูงทางจิตวิทยาและพฤติกรรม. โครงการส่งเสริมเอกสารทางวิชาการสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ทศนา แคมมณี. (2550). ศาสตร์การสอนองค์ความรู้ เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิพนธ์ วรเชษฐ. (2553). การพัฒนากิจกรรมเสริมสร้างวิถีประชาธิปไตยของโรงเรียนบ้านหนองขามนาดี อำเภอแก้งสนามนาง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ปรีชา เนาว์เย็นผล. (2545). ประมวลสาระการวิจัยทางการแนะแนว หน่วยที่ 6 การวิจัยเชิงทดลอง. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พวิวัฒน์ บุญชิต. (2546). ความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ประชาธิปไตยกับจิตลักษณะและพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษา. ทุนอุดหนุนการวิจัยและพัฒนาระบบพฤติกรรมไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- _____. (2547). ครอบครัว โรงเรียน และจิตลักษณะพื้นฐานที่เกี่ยวกับจิตและพฤติกรรม ประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษา. วารสารจิตพฤติกรรมศาสตร์: ระบบพฤติกรรมไทย ปีที่ 1(1).
- รัฐภากรณ์ นันทเสน. (2558). การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดสุนทรียภาพสนทนาเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมประชาธิปไตยด้านคุณธรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2542). เล่มที่ 116 ตอนที่ 34 ก.

- วัลย์ภรณ์ แดงเกิด. (2555). การศึกษาพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2 ที่ผ่านการประเมินคุณภาพการศึกษาภายนอก รอบ 2. ปรินซ์นิพนธ์การศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวัดผลการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วาสนา รอดเชียง. (2540). ผลการจัดกิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยด้านสามัคคีธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนวัดทรงธรรม จังหวัดสมุทรปราการ. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการแนะแนว บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2550). กระบวนการประชาธิปไตย เข้าถึงจาก http://www.kpi.ac.th/mod_research.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560 – 2564. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2561). แนวทางการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 – 2580). กรุงเทพฯ: สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- สุกานดา น้อยเมืองเปลือย. (2549). ผลการใช้ชุดฝึกจิตลักษณะเพื่อพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อัมพร แสงวิเชียร. (2546). ผลการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวแบบบูรณาการที่มีต่อพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนคุตบากราชฎร์บำรุง จังหวัดสกลนคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต แขนงวิชาการแนะแนว สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- Lickona, T. (1991). *Education for Character. How our school can teach respect and responsibility*. New York: Bantam Books.